

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
אוצר הכתובות בעולם המקרא
אסתר אשל, המחלקה לתנ"ך
**Ancient Semitic Inscription in the
Biblical World**
מס' קורס 08-6952-01

הרצאה	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
<u>תשפ"ה</u>	שנת לימודים:
<u>ב</u>	סמסטר:
<u>יום ד, 14-16</u>	יום ושעה
ייקבע	שעת קבלה:
<u>Esther.Eshel@biu.ac.il</u>	מייל מרצה:
_____	קישור לאתר מודל:

תיאור הקורס ותוצרי למידה

תקציר הקורס

הקורס יעסוק בכתובות שנמצאו בארץ ישראל ובארצות השכנות, הקדומות שבהן מסוף האלף השני לפנה"ס, והמאוחרות מתחילת המאה השישית לפנה"ס (הכתובות המאוחרות ביותר בהן נעסוק קודמות לחורבן הבית הראשון). בשיעור נקרא מספר כתובות מלכים מגבל, הכתובות בכתב הפניקי, המתוארכות למאות ה-11 וה-10 לפנה"ס, וכן מגוון כתובות עברית כגון: לוח גזר, כתובת הנקבה, כתובת 'יהו אשר על הבית', האוסטרקון ממצד חשביהו, חרסי ערד ומכתבי לכיש.

הלימוד ילווה בדיון ברקע הארכיאולוגי וההיסטורי של הכתובות וזיקתן למקרא.

תוצרי הלמידה

נלמד את תולדות הכתב הפניקי והכתב העברי לתקופותיהם, בהתאם להתפתחותם. נדע לפענח כל כתובת בהתאם לכתב בה נכתבה. נפרש את הכתובות בעזרת כלי העזר השונים. נקרא מחקרים משניים העוסקים בכל כתובת בהקשרה. ניוודע לתרומת המקרא ומקורות נוספים (חוץ מקראיים ומקורות חז"ל) להבנת הכתובות.

ג. תפיסות עולם והשקפות ערכיות

1. הלומדים יביעו דעתם בשאלת הקשר בין המקרא לכתובות חוץ מקראיות הנוגעות למקרא

2. הלומדים ילמדו להעריך את המידע הארכיאולוגי הרלוונטי ותרומתו להבנת המקרא

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה/ צפיה נדרשת
1	מבוא: משמעות הפליאוגרפיה והאפיגרפיה	משגב, כתב וכתובות, עמ' 415-421

2	התפתחות האלפבית : הכתב הכנעני, העברי הארמי והפניקי	משגב, כתב וכתובות, עמ' 422-429
3	כתובות פניקיות מגבל : ארון אחירם, כתובת עזריבעל	אבישור, כתובות פניקיות ; דמסקי, תהתפך כסא מלכה ; טור- סיני, המכתב לעזרבעל
4-5	לוח גזר	אחיטוב, הכתב והמכתב, עמ' 252-248 ; טלמון, לוח גזר
6-7	כתובת השילוח (הנקבה)	אחיטוב, הכתב והמכתב, עמ' 22-17
8-9	מכתבי לכיש (מכתבים 3-4)	אחיטוב, הכתב והמכתב, עמ' 73-60 ; ידין, על מכתבי לכיש
10-11	האוסטרקון ממצד חשביהו	אחיטוב, הכתב והמכתב, עמ' 154-149 ;
12-13	הכתובות מחורבת תימן	אחיטוב, הכתב והמכתב ;
14	סיכום : המקרא והכתובות	אחיטוב, הכתובות העבריות והמקרא

(בקורס שנתי, יש להוסיף את המפגשים הנוספים)

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

נכחות: לפחות 80% מהשיעורים

השתתפות ומטלת ביניים: 20%

מבחן מסכם: 80%

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים עדכניים לעיון בקריאה, צפיה והאזנה

ספרי הלימוד וספרי עזר נוספים

אחיטוב, ש. **הכתב והמכתב**, ירושלים תשס"ה.

משגב, ח. "פרק עשירי: כתב וכתובות", בתוך א' פאוסט וחי' כץ, **מבוא לארכיאולוגיה של ארץ-ישראל: משלהי תקופת האבן ועד כיבושי אלכסנדר**, רעננה תש"ף, כרך ב, עמ' 415-470.

I. כתובות פניקיות

1. ארון אחירם

אבישור, י. **כתובות פניקיות והמקרא**, כרך ב, ירושלים, תשל"ט, עמ' 157-166.
דמסקי, א. "תהתפך כסא מלכה - גלגוליה של קללה נמרצת", **לשוננו** לד (תש"ל), עמ' 186-185.

קריאה מומלצת

אולברייט, ו"פ, "גבל", **אנציקלופדיה מקראית**, כרך ב, ירושלים, תשי"ד, עמ' 403-411.
הרון, מ. "התבליטים שעל דפנות הסרקופאגוס של אחירם מלך גבל", **ידיעות יט** (תשט"ז), עמ' 56-65.

רבין, ח. "פניקית", **שפות שמיות** (ספריית האנציקלופדיה המקראית, ה), ירושלים תשנ"א, עמ' 42-45.

2. כתובת עזרבעל

טור סיני, נ"ה. "המכתב הכנעני לעזרבעל מגבל", **לשוננו** יד (תש"ו), עמ' 158-165.

II. כתב עברי

1. לוח גזר

אחיטוב, ש. **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב (מהדורה שנייה), עמ' 248-252.
טלמון, ש. "לוח גזר ומחזור העונות בכנען הקדומה", **בית מקרא** יב (תשכ"ז) עמ' 3-17.
קריאה מומלצת

דיוור, ווי"ג. "גזר", אנציקלופדיה לחפירות, כרך 1, עמ' 305-317.

2. האוסטרקון מקיאפה

משגב, ח. גרפינקל י. וגנור, ס. "האוסטרקון מחורבת קיאפה", בתוך: ד' עמית, ג"ד שטיבל וא' פלג-ברקת, **חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים וסביבותיה** ג (תש"ע), עמ' 123-111.

גליל, ג. "העשור הראשון למלכותו של דוד בירושלים ויחסיו עם הפלישתים לאור הממצאים הארכיאולוגיים והאפיגרפיים מח'רבת קיאפה היא נטעים", בתוך: **חידושים בחקר ירושלים** ט"ז (תשע"א), עמ' 71-21.

קריאה מומלצת

אחיטוב, ש. "הכתובת מחורבת קיאפה: הערות והארות ג", בתוך: ד' עמית, ג"ד שטיבל וא' פלג-ברקת, **חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים וסביבותיה** ג (תש"ע), עמ' 132-130.

דמסקי, א. "הכתובת האניגמטית מחורבת קיאפה: צורתה וסוגתה - הערות והארות ב", בתוך: ד' עמית, ג"ד שטיבל וא' פלג-ברקת, **חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים וסביבותיה** ג (תש"ע), עמ' 129-126.

ירדני, ע. "הכתובת מחורבת קיאפה: הערות והארות א", בתוך: ד' עמית, ג"ד שטיבל וא' פלג-ברקת, **חידושים בארכיאולוגיה של ירושלים וסביבותיה** ג (תש"ע), עמ' 125-124.

3. כתובת השילוח (הנקבה)

אחיטוב, ש. **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב (מהדורה שנייה), עמ' 22-17.
טלשיר, צ. "נוסחת הפרוט וזה הדבר", **תרביץ** נא (תשמ"ב), עמ' 35-23.

קריאה מומלצת

דמסקי, א. "אורך האמה של כתובת השילוח", **ארץ ישראל** כט (תשס"ט), עמ' 117-115.
רייך, ר. ושוקרון, א. "ניקבת השילוח הערות והארות בדבר חציבתה", **מחקרי עיר דוד וירושלים** **הקדומה** 2 (תשס"ז), עמ' 161-134 [וראו גם את המאמר הקודם לזה בכנס]

4. מכתב תלונה ממצד חשביהו

אחיטוב, ש. **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב (מהדורה שנייה), עמ' 149-154.
ייבין, ש. "כתב בקשה ממצד חשביהו", בתוך: **עז לדוד (ספר בן גוריון)**, ירושלים תשכ"ד, עמ' 376-395.

קריאה מומלצת

נאמן, נ. "הממצא הארכאולוגי והאפיגרפי ממצד חשביהו בהארה היסטורית", בתוך: מ' פִּיֶּשֶׁר (עורך), **יבנה ויבנה-ים וסביבתו**, תל-אביב תשס"ה, עמ' 71-79.
נוה, י. "כתובות עבריות ממצד חשביהו", **ידיעות כה** (תשכ"א), עמ' 119-128.

5. מכתבי לכיש – מספר 3-4

אחיטוב, **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב (מהדורה שנייה), עמ' 60-73.
טור סיני, נ"ה. **תעודות לכיש**, (מהדורה שנייה), ירושלים תשמ"ח, עמ' 56-125.

קריאה מומלצת

בגין, ז"ב וגרושקא, א. "היכן נכתב חרס לכיש 4?", **ארץ ישראל** כו (תשנ"ט), עמ' 13-24.

6. כתובות נבחרות מחורבת תימן (כונתילת עג'רוד)

אחיטוב, ש. **הכתב והמכתב**, ירושלים תשע"ב (מהדורה שנייה), עמ' 252-266.

קריאה מומלצת

אורנן, ט. אחיטוב, ש. אשל, א. ומשל, ז. בתוך: ש' אחיטוב וא' אשל (עורכים), **לה' תימן ולאשרתו: הכתובות והציורים מפּנְתִילַת עֶגְרֹוד ('חורבת תימן') בסיני**, ירושלים תשע"ו.

סיכום

אחיטוב, ש. "הכתובות העבריות והמקרא", בתוך: צ' טלשיר (עורכת), **ספרות המקרא: מבואות ומחקרים**, ירושלים תשע"א, כרך ב, עמ' 471-494.